

KOLEKTIVIZACE VE FILMU

Míra objektivit i podíl ideologické manipulace na ztvárnění filmů s venkovskou tematikou natočených v 50. a 60. letech minulého století vždy přímo závisely na společenském klimatu v době jejich vzniku. V určitých fázích nešlo vůbec o pravdivost nebo originalitu umělecké výpovědi, od filmových tvůrců se spíše očekávalo rutinní zvládnutí přidělené látky na základě politické objednávky. Režisér byl pasován do podřadné role služebníka ideologie s omezenými možnostmi ovlivnit konečnou podobu snímku.

V první polovině 50. let dvacátého století podléhal vznik každého hraného filmu několikanásobným schvalováním Filmové rady při ministerstvu informací a na úrovni Československého státního filmu tzv. Ústřední dramaturgii. Oba zmíněné orgány měly na starosti koncipování tematického plánu tvorby, spolupráci na přípravě látek a schvalování látky do výroby. Teprve na základě jejich doporučení mohl být literární scénář rozpracován do filmové podoby a následně uveden do kin. Za tohoto stavu přirozeně docházelo i v případě snímků s kolektivizační problematikou k tendenčnímu náhledu, který se vůbec nepodobal realitě na českém a moravském venkově.

Filmové plátno zachytilo nepravdivý obraz sociálních rozporů na vsi, v němž strůjci bezpráví vystupovali jako oběti a naopak. Sedláci byli ztvárněni jako „škůdci“ a nepřátelé vesnice, kteří brání obecnému rozvoji (*Slepice a kostelník* – O. Lipský, 1950), mechanizačnímu pokroku, emancipaci žen (*Cesta ke štěstí* – J. Sequens, 1950; *Vzbouření na vsi* – J. Mach, 1949) a záměrně sabotují a škodí v nově vznikajících družstvech (*Neobyčejná léta* – V. Jasný, K. Kachyňa, 1952; *Usměvavá zem* – V. Gajer, 1952). Na druhé straně chalupníci a maloročníci vstupující s odhodláním do družstev se společnou výrobou byli vyobrazeni jako uvědomělí občané, ochotní vzdát se osobních zájmů ve prospěch kolektivního hospodaření.

Celkové uvolnění nejen na poli kultury v druhé polovině 50. let vedlo i k menším ideologickým zásahům do filmové tvorby. Nejvýrazněji se to v případě venkovské tematiky odrazilo na snímcích *Touha* (1957) od V. Jasného a *Velká Samota* (1959) od režiséra L. Helgeho, kde již filmoví tvůrci nahlíželi na proces kolektivizace s kritickým odstupem. V průběhu následujících let se dramaturgický dohled udržoval „v mezích“, což umožnilo stále realističtější nahlížení na problémy venkova 50. a 60. let (Např. *Noc nevěsty* – K. Kachyňa; *Smuteční slavnost* – Z. Sirový, 1969; *Všichni dobří rodáci* – V. Jasný, 1968).

(Zdroj: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Dokořán, Praha 2008; KLIMEŠ, Ivan: *Matka a dítě – Čtyřicet pět sekund dialogu v Usměvavé zemi (1952)*.

URL:<<http://www.sorela.cz/web/articles.aspx?id=30>>.)

USMĚVAVÁ ZEMĚ

Rousov a Darmochleby – dvě vesnice v jižních Čechách. Kulak a hostinský Sahula v Rousově štve s cukerinovým úsměvem proti Darmochlebům s největší nenávisí, jaké je schopno jeho vydřidušské kulacké nitro. Získá však jen ty velké sedláky. Střední rolník se zamyslí nad výhodami, které má darmochlebské jednotné zemědělské družstvo v pomoci STS, nad výhodami ze společného ustájení dobytka, z drůbežárny atd. Když si to všechno uváží, pak nemůže se Sahulou souhlasit. Ovšem, nahlas se to bojí říct – není radno si Sahulu pohněvat, protože v hospodářství je každou chvíli něco zapotřebí: jednou koně, pak sekačka – a Sahula pomůže. Zadarmo ovšem nikdy. Chce za to dřinu, a pořádnou dřinu, ale hlavní, že člověk za to nemusí platit.

V Rousově lidé dřou od slunka do slunka na poli, mladí i staří, a pořád to nikam nevede. V Darmochlebech pracují v družstvu III. typu, žijí šťastně a spokojeně, snaží se pracovat dobře a poctivě, protože jsou odměňováni podle vykonané práce a právě proto se jim vede lépe než dříve. Mají obecní kulturní dům, společnou prádelnu, lázně, rozhlas. Na jejich polích hučí traktory, strojní stanice a krávy ve společné stáji dávají dvakrát tolik mléka co rousovské.

Takový je obsah nového českého filmu *Usměvavá země*, jehož premiéra byla v pátek 16. května ve Volyni a v sobotu 17. května v kině Jas v Českých Budějovicích. Film byl natočen v československém kraji podle námětu laureátů státní ceny J. Neubergera a Františka Vlčka, za režie Václava Gajera, s hudbou Jiřího Srnky. Obou představení se zúčastnil laureát státní ceny soudruh Vlček, režisér soudruh Gajer a jeden z hlavních představitelů, soudruh Hynek Němec, člen Divadla čs. armády v Praze.

Po představení ve Volyni byla beseda s tvůrci filmu, při níž zemědělci kladně ohodnotili tento náš nový film, ukazující cestu vesnice k šťastnému a radostnému životu.

*

Soudruh Strnad, člen JZD Nišovice, o filmu řekl: „*Je to doposud nejlepší film, jaký byl o naší pokrokové vesnici natočen. Jsem přesvědčen, že vykoná své poslání: ukáže, jak lépe se žije tam, kde se buduje socialismus.*“

Také předseda JZD Čepřovice, soudruh Poláček, se zúčastnil diskuse. Hovořil o tom, že i u nich se setkávali s podobnými obtížemi při upevňování jednotného zemědělského družstva, jako se to ukazuje ve filmu.

„*Ukazuje taktiku vesnických boháčů,*“ říká v diskusi soudruh Poláček. „*Vesnický boháč, v tomto případě hostinský, poznal, že nemůže zadržet malé a střední rolníky od vstupu do družstva, pokoušel se tedy do něho vetřít, aby ho mohl rozleptávat zevnitř. Jedině bdělostí družstevníků se mu to nepodařilo.*“

*

O film *Usměvavá země* projeví velký zájem zvláště mladí lidé, proto se též živě zúčastnili diskuse s filmaři. Ti jistě nebudou dít do úpadu na rozdrobených polích jako jejich dědové a otcové, ale pracovat na širokých družstevních lánech s pomocí strojů, jak to viděli při promítání předpremiéry filmu, aby se právem mohlo o naší vlasti říci, že je to usměvavá země.

(Našemu kraji především platí film „Usměvavá země“. In: *Jihočeská pravda*, 23. 5. 1952, s. 8.)

MOŽNÉ OTÁZKY:

Z jakého důvodu se o Sahulovi hovoří pejorativně? Jaký charakter tato postava představuje a co má vlastně symbolizovat? Lze ho označit za realistickou postavu?

Jaké by mohlo být „poslání filmu“ ve smyslu výroku soudruha Strnada? Co to vypovídá o roli filmu v rámci socialistické společnosti?

Jaká je hlavní myšlenka filmu *Usměvavá země*? Snaží se tento film popsat situaci na venkově v 50. letech, nebo mu jde o něco jiného? Proč vlastně vznikl?

nepodepsáno: Našemu kraji především platí film „Usměvavá země“. In: Jihočeská pravda, roč. VIII, č. 21 (23. 5. 1952), s. 8.

NAŠEMU KRAJI PLATÍ FILM „USMĚVAVÁ ZEMĚ“

Text představuje dobovou recenzi na film *Usměvavá země* o „novém životě“ na naší vesnici. Film *Usměvavá země* byl natočen (režie Václav Gajer) v roce 1952 na přímou objednávku Filmové rady, která měla na starosti koncipování tematického plánu filmové tvorby, spolupráci na přípravě látek a schvalování látky do výroby. Děj filmu začíná v jihočeské automobilce, jež má patronát nad JZD v Darmochlebech. Do darmochlebského družstva je vyslán na žádost místního předsedy JZD na výpomoc bývalý účetní ze záložny, nyní brigádník Cyril Benda, který se rozhodl po půlroční brigádě strávené u stroje zůstat natrvalo v automobilce. Po splnění úkolu v místním JZD je rozhodnut se znovu vrátit do fabriky ve městě. Na novém pracovišti se mladík Benda ocitá v nemilosti agronoma Drvoty kvůli učitelce Ročkové, kterou Drvota miluje. Nedorozumění se však záhy vysvětlí.

Darmochleby ztvárňují idylickou ves, jež prošla socialistickou přeměnou. V sousední obci Rousov je situace podstatně dramatičtější. Hlavní slovo zde má „vesnický boháč“ Sahula, který se všemi možnými prostředky snaží zabránit založení JZD v Rousově. Darmochlebszí družstevníci využijí školní akce v Darmochlebech jako záminky k agitaci. Rodiče rosouvských dětí se při této příležitosti seznámí i s vynikajícími hospodářskými výsledky darmochlebského družstva, což je přiměje k založení JZD v jejich obci. Nezabrání tomu ani hostinský Sahula, který se pokusí zavléct nákazu obrny do darmochlebského vepřince, ale jeho úmysl je odhalen a on sám zajištěn. Zdárnému rozkvětu obou JZD už nestojí nic v cestě.